

Paweł Melczewski TChr.

Niewłaściwe postępowanie Piotra w Antiochii (Ga 2, 14)

Tło ogólne Listu do Galatów

Przed przystąpieniem do rozważenia interesującego nas wersetu przypomnijmy, że w „encyklice» do Kościołów Galacji” (1, 2)¹ istotnym było przedstawić „teraz” – wyzwolenie w Chrystusie i wynikające z tego wnioski dla życia chrześcijańskiego². Owo „teraz” jest motywem napisania Listu³, chodziło przecież o usunięcie zagrożeń wobec Kościoła (kryzys tożsamości wspólnot kościelnych), co oznaczałoby zniszczenie owocu osobistego trudu Apostoła w rejonie Galacji⁴. List do Galacjan znajduje się wśród ważnych listów Pawła; napisany około 57 roku, skierowany był do wspólnot chrześcijańskich, w których zaistniało niebezpieczeństwo apostazji. W obawie, że dzieło Chrystusa zapoczątkowane przez przepowiadanie pójdzie w ruinę, Paweł pragnie udaremnić działalność agitatorów, którzy wprowadzają niepokój. Poprzez apologię swojego apostołatu⁵ i wywody o treści katechetycznej, doktrynalnej i parenetycznej chce wyjaśnić w sposób przystępny myśl ewangelii Jezusa Chrystusa⁶ i dokonać przeobrażenia z sytuacji opuszczenia ewangelii w sytuację ponownie okazanej wierności ewangelii. Z powodu przepowiadania „fałszywych braci” (Ga 2, 4)⁷ Galaci zaryzykowali przejście

¹ Krótkie wzmianki na temat Galacji mamy w Dziejach Apostolskich (16, 6; 18, 23).

² Por. J. H. ROBERTS, *Paul's Expression of Perplexity in Galatians 1, 6. The Force of Emotive Argumentation*, „Neotest” 26 (1992), 329-338.

³ Por. G. WAGNER, *Les motifs de la rédaction de l'épître aux Galates*, EThR 65 (1990), 321-332.

⁴ Kwestią sporną nadal pozostaje konfiguracja „geograficzna” terminu „Galacja”: prowincja rzymska czy Galacja „właściwa”. Większość uczonych opowiada się za hipotezą drugą; w konsekwencji chodziłoby o wspólnoty założone podczas drugiej podróży misyjnej.

⁵ Por. B. C. LATEGAN, *Is Paul Defending His Apostleship in Galatians*, NTS 34 (1988), 411-430.

⁶ Por. J. BUCKEL, *Paul's Defense of Christian Liberty in Galatians*, „Louvain Studies” 17 (1992), 254.

⁷ Por. B. CORSANI, *Gli avversari di Paolo nella Lettera ai Galati*, „Ricerche Storico-Bibliche” 2 (1989), 110-119; w drugiej części artykułu podaje syntezę kwestii przeciwników i ich ocenę.

„do innej ewangelii” (Ga 1, 6-9), powrót do stanu duchowego zniewolenia, do fałszywej ewangelii, która podważała „prawdę ewangelii”, że Chrystus jest jedynym Zbawicielem każdego człowieka, który wierzy (Ga 2, 5. 14)⁸, a także poddawała w wątpliwość godność apostołską Pawła⁹. Dlatego wywód koncentrujący się na ukazaniu prawdziwej ewangelii („zbawienie w Chrystusie”) jest elementem jednoczącym cały List do Galatów.

Kontekst Ga 2, 14

W Ga 2, 14 autor napisał: „Gdy więc spostrzegłem, że nie idą słuszną drogą, zgodną z prawdą Ewangelii, powiedziałem Kefasowi wobec wszystkich: jeżeli ty, choć jesteś Żydem, żyjesz według obyczajów przyjętych wśród pogan, a nie wśród Żydów, jak możesz zmuszać pogan do przyjmowania zwyczajów żydowskich?”. Tekst ten należy do części autobiograficznej Listu (1, 11-2, 21)¹⁰, a dokładniej do tzw. incydentu w Antiochii (2, 11-14)¹¹. Perykopa 2, 11-14 doczekała się wielu interpretacji dotyczących reakcji Pawła¹². Dyskusja biblistów koncentruje się na: apologii (Paweł broni własnego apostołatu również w Antiochii)¹³, obronie prawdy ewangelii¹⁴, zbawieniu dokonany przez Chrystusa¹⁵. Według J. D. G. Dunna apostoł umieściłby w tym fragmencie poprzez naganę Piotra krytykę judeochrześcijańskich tradycjonalistów¹⁶. Według innych nie chodzi tutaj o potwierdzenie autorytetu,

⁸ Por. F. PASTOR-RAMOS, *La cristología de Gálatas. Síntesis y observaciones*, EstBib 46 (1988), 315.

⁹ Por. G. HOWARD, *Paul: Crisis in Galatia. A Study in Early Christian Theology*, Cambridge 1990².

¹⁰ Por. A. M. BUSCEMI, *Struttura della Lettera ai Galati*, ED 34 (1981), 409-426.

¹¹ Według H. D. BETZ, *Galatians*, Philadelphia 1979, 58: „narratio”.

¹² Perykopa stanowi jedną z najbardziej studiowanych fragmentów w *Corpus Paulinum* – por. R. KIEFFER, *Foi et justification à Antioche. Interprétation d'un conflit*, Paris 1982, 81-132; F. MUSSNER, *Lettera ai Galati*, Brescia 1987, 241-272. Por. rekonstrukcję historyczną epizodu z dyskusją hipotez interpretacyjnych w V. FUSCO, *Le prime comunità cristiane. Tradizioni e tendenze nel cristianesimo delle origini*, Bologna 1997, 225-236.

¹³ Por. R. J. BAUCKHAM, *Barnabas in Galatians*, JSNT 2 (1979), 61; M. C. DIPPENAAR, *Paul's Defence of the Gospel Against Peter in Antioch with Emphasis on Justification Through Faith Alone: Galatians 2, 11-21*, „Theologia Viatorum” 18 (1990), 37-48; J. D. G. DUNN, *The Epistle to the Galatians*, London 1993, 116.

¹⁴ Por. J. J. BARTOLOMÉ, *El evangelio y su verdad. La justificación por la fe y su vivencia en común. Un estudio exegético de Gal 2, 5. 14*, Roma 1988, 148-154; G. EBELING, *La verità dell'evangelo*, Genova 1989, 130-131.

¹⁵ Por. P. C. BÖTTGER, *Paulus und Petrus in Antiochien. Zum Verständnis von Galater 2, 11-21*, NTS 37 (1991), 77-100.

¹⁶ Por. J. D. G. DUNN, *Echoes of Intra-Jewish Polemic*, JBL 112 (1993), 460-462.

¹⁷ Por. J. BUGH, *Galatians*, London 1970, 181; P. RICHARDSON, *Pauline Inconsistency: 1 Corinthians 9, 19-23 and Galatians 2, 11-14*, NTS 26 (1980), 347-362.

ale o żywą dyskusję między dwoma przywódcami dotyczącą działalności duszpasterskiej¹⁷ lub relacji pomiędzy ewangelią a Prawem¹⁸.

W Ga 2, 14 Paweł otwarcie upomina Piotra. Apostoł Narodów poprzez użycie czasu terażniejszego (ζῆς) ukazuje rzeczywisty, faktyczny sposób życia Piotra. Ukazuje niekonsekwencję Piotra odnoszącą się do komunii stołu we wspólnocie mieszanej. Paweł w w. 11 ukazuje problem w sposób krótki i powściągliwy: Piotr, gdy przybył do Antiochii, spożywał posiłki razem z poganami (w. 12)¹⁹, nie zwracając uwagi na przepisy Prawa Mojżeszowego. Początkowo praktykował wszystko to, co przeżył w Jaffie i w Cezarei (Dz 10, 1-11, 8), a co było potwierdzone na tzw. soborze w Jerozolimie. Ale po przybyciu wiernych z otoczenia Jakuba począł się usuwać i trzymać się z dala (w. 12), co spowodowało, że „to jego nieszczerze postępowanie podjęli też inni pochodzenia żydowskiego, tak że wciągnięto w to udawanie nawet Barnabę” (w. 13). Postawa Piotra znalazła więc naśladowców, gdyż jego autorytet we wspólnocie był wielki. Gwałtowna reakcja Pawła miała wykazać niewłaściwość postawy Piotra. Bo Piotr, Żyd, „żyje” jako poganin, a pogan zmusza do życia według zwyczajów żydowskich. Zmuszanie pogan do życia na sposób żydowski przeciwstawia się prawdzie ewangelii, która jest ewangelią wolności (ww. 4-5)²⁰. Ponieważ wszystko to Piotr czynił publicznie, więc – w myśl Pawła – i napomnienie musiało być uczynione w ten sam sposób²¹.

Taka postawa Piotra rozbijała jedność chrześcijańską. Odtąd chrześcijanie nie mogliby celebrować Eucharystii, która była połączona ze wspólnotą posiłku. W tym przypadku, jak pisze S. C. Neill, istniałby „jeden Pan, ale dwa stoły Pana”²².

Jedność literacka perykopy stanowi problem: kończy się ona wierszem 14 czy 21? Uważa się, że w. 14b jest wprowadzeniem do odpowiedzi teoretycznej, która rozpoczyna się w w. 15²³. Z punktu widzenia argumentacyjnego widzi się w Ga 2, 15-21 zmianę adresatów: zamiast Piotra stają się nimi Galaci²⁴. W tek-

¹⁸ Por. G. EBELING, *La verità...*, dz. cyt., 138; V. M. SMILES, *The Gospel and the Law in Galatia*, Collegeville 1998, 86.

¹⁹ Czasownik *συνήθιεν* (imperfectum) wskazuje na stałe zachowanie.

²⁰ Por. Z. I. HERMAN, *Liberi in Cristo. Saggi esegetici sulla libertà dalla legge nella Lettera ai Galati*, Roma 1986, 12-28; J. J. BARTOLOMÉ, *El evangelio...*, dz. cyt., 132-147.

²¹ Por. E. SZYMANEK, *List do Galatów*, Poznań-Warszawa 1978, 62.

²² S. C. NEILL, *Paul to the Galatians*, Cambridge 1958, 32. Por. R. JEWETT, *Gospel and Commensality: Social and Theological Implications of Galatians 2, 14*, [w:] *Gospel in Paul*, Fs. R. N. Longenecker, Sheffield 1994, 249-250: „It is clear that Paul passionately disagreed with this separation into culturally limited love-feasts as a violation of the gospel. To «walk in line with the gospel» implied overcoming cultural barriers and joining love-feasts that embodied equality in Christ. The gospel therefore includes a new ethical and social situation that Paul articulates later in Gal 3, 26-28”.

²³ Por. H. SCHLIER, *Lettera ai Galati*, Brescia 1965, 89.

ście greckim nie ma żadnego podziału między 2, 14 a 2, 15, występuje tylko zmiana zaimka osobowego „ty” na „my” (ww. 15-17: „my”; ww. 18-21: „ja”)²⁵. Ga 2, 15-21 to następną część argumentacji skierowanej do Piotra. Paweł stawia pytanie (2, 14) i w następstwie odpowiada, dając wyznanie wiary ze strony „żydów z urodzenia”, do których Paweł należy (2, 16). W 2, 15 przeciwstawia „my” (emfaticzne, pod którym ukrywa samego siebie, Piotra, Barnabę, Jakuba, judeochrześcijan Antiochii, agitatorów z Galacji) poganom-grzesznikom (tym, którzy nie należą do ludu wybranego, nie posiadają Prawa)²⁶.

Rodzaj literacki

Z punktu widzenia retoryki incydent w Antiochii przedstawia się jako σύγκρισις lub konfrontacja pomiędzy Pawłem i Piotrem, z której wynika, że jedynym, który „idzie słuszną drogą” według „prawdy ewangelii”, jest sam Paweł. On też ukazuje się jako model życia według ewangelii²⁷. Taka konfrontacja, według A. Pitty już przygotowana w Ga 1, 18 i w Ga 2, 6-7, stanowi „rozwój w relacji pomiędzy Pawłem a Piotrem”²⁸.

Struktura Ga 2, 11-14

Według niektórych uczonych perykopa Ga 2, 11-14 stanowi punkt kulminacyjny autobiografii Pawłowej²⁹, natomiast B. Corsani nazywa ją „digressio” autobiograficzna³⁰.

Budowa fragmentu przedstawia się w sposób następujący³¹:

- 2, 11: wygłoszenie nagany,
- 2, 12-14a: powody nagany,
- 2, 14b nagana.

²⁴ Por. R. Y. K. FUNG, *The Epistle to the Galatians*, Grand Rapids 1953, 105; S. AGOURIDES, *Peter and Paul in Antioch (Galatians 2, 11-21)*, [w:] *The Truth of the Gospel*, ed. by J. Lambrecht, Rome 1993, 59-76.

²⁵ Por. S. LÉGASSE, *L'épître de Paul aux Galates*, Paris 2000, 168-169.

²⁶ K. H. RENGSTORF, ἀμαρτωλός, GLNT, t. 1, k. 886: „una volta che nel mondo giudaico la parola ἀμαρτωλός si è affermata come definizione di chi per sua natura o in pratica è al di fuori della Legge giudaica quale manifestazione di volontà dell'unico santo Dio diviene, per necessità interna termine tecnico per designare il pagano. Il pagano diviene ἀμαρτωλός sia per la sua natura di non giudeo, sia per la sua condotta di vita non regolata dalla Tora”.

²⁷ Por. A. PITTA, *Disposizione e messaggio della Lettera ai Galati*, Roma 1992, 95.

²⁸ A. PITTA, *Lettera ai Galati*, Bologna 1996, 129.

²⁹ Por. R. Y. K. FUNG, *The Epistle to the Galatians*, dz. cyt., 105; A. PITTA, *Lettera ai Galati*..., dz. cyt., 129.

³⁰ Por. B. CORSANI, *Gli avversari di Paolo nella Lettera ai Galati*..., art. cyt., 147.

³¹ Por. A. PITTA, *Disposizione*..., dz. cyt., 94; S. LÉGASSE, *L'épître de Paul aux Galates*, dz. cyt., 155.

Treść nagany występuje w formie pytajnej (πῶς...), a jej odpowiedź będzie sformułowana w sposób teoretyczny w 2, 15-21. Perykopa jest scharakteryzowana poprzez wewnętrzne wariacje chronologiczne: „gdy zaś” (ὅτε δέ – 2, 11), „przed” (πρὸ τοῦ – 2, 12), „ale gdy” (ἀλλ’ ὅτε – 2, 14)³². Nie bez znaczenia są dwa przysłówki czasowe: „kiedy jednak” (ὅτε δέ – 2, 11), i „ale kiedy” (ἀλλ’ ὅτε – 2, 14)³³.

Wers 14 w zdaniu podrzędnym (jeżeli ty [...] żyjesz według obyczajów przyjętych przez pogan) i głównym (jak możesz zmuszać pogan do przyjmowania zwyczajów żydowskich) zawiera paralelizm antytetyczny. Dzięki temu widać wyraźnie, jak w społeczności chrześcijańskiej jawią się dwie skrajne postawy życiowe, które są trudnym i bolesnym problemem we współżyciu chrześcijan w gminie lokalnej. Tekst ukazuje tę sytuację w schemacie³⁴:

A – „Jeżeli ty, choć jesteś **Żydem**,

B – żyjesz według obyczajów przyjętych wśród **pogan**,

A – a nie wśród **Żydów**,

B – jak możesz zmuszać **pogan** do przyjmowania

A – zwyczajów **żydowskich**?”.

Centralnym więc stwierdzeniem są słowa: „nie na sposób żydowski żyjesz”. Są one wyrażeniem ukazującym główną myśl Pawła³⁵.

Analiza egzegetyczna w. 14

ἀλλ’ ὅτε εἶδον ὅτι οὐκ ὀρθοποδοῦσιν πρὸς τὴν ἀλήθειαν τοῦ εὐαγγελίου, εἶπον τῷ Κηφᾷ ἔμπροσθεν πάντων· εἰ σὺ Ἰουδαῖος ὑπάρχων ἔθνικῶς καὶ οὐχὶ Ἰουδαϊκῶς ζῆς, πῶς τὰ ἔθνη ἀναγκάζεις ἰουδαΐζειν;

Werset 14 zaczyna się od emfaticznego spójnika „ale”³⁶, który oznacza bądź kontrast pomiędzy zachowaniem się osób wspomnianych wcześniej (ww. 12-13)³⁷, bądź też ukazuje następne stadium epizodu i jednocześnie Paweł staje się podmiotem zdania³⁸. Partykuła czasowa ὅτε – „kiedy”,

³² Por. A. PITTA, *Disposizione...*, dz. cyt., 94.

³³ Por. A. PITTA, *Lettera ai Galati...*, dz. cyt., 130.

³⁴ Według J. Bligha perykopa tworzy chiasm typu „double-centred”: ABC, DEFE¹D¹, GHH¹G¹, C¹B¹A¹ – por. J. BLIGH, *Galatians...*, dz. cyt., 182. Wydaje się to być zbyt sztuczne, aby było przekonujące.

³⁵ Por. J. GNILKA, *Piotr i Rzym*, Kraków 2002, 117-125.

³⁶ Por. H. D. BETZ, *Galatians...*, dz. cyt., 110, n. 479.

³⁷ Por. R. N. LONGENECKER, *Galatians*, Dallas 1990, 76-77; B. CORSANI, *Gli avversari di Paolo nella Lettera ai Galati...*, art. cyt., 157; B. WITHERINGTON III, *Grace in Galatia*, Edinburgh 1998, 157: „the strong adversative ἀλλά which sets it in contrast to what has come before it”.

³⁸ Por. S. LÉGASSE, *L'épître de Paul aux Galates...*, dz. cyt., 162. Według F. Mussnera funkcja jest trudna do określenia: „meglio sarebbe considerarlo ellittico: «ma (io non lasciai passare la cosa): quando vidi che»” – por. F. MUSSNER, *Lettera ai Galati...*, dz. cyt., 238, n. 43.

kontrastuje z czasownikami w imperfectum w 2, 12 (συνήσθιεν, ὑπέστελλεν, ἀφώριζεν)³⁹. Fakt incydentu autor przedstawia w sposób kronikarski – świadczy o tym εἶδον (aoryst) – „spozrzegłem”. Podobna forma pojawiła się już w 2, 7 (ἀλλὰ τοὐναντίον ἰδόντες ὅτι – „ale przeciwnie, zobaczywszy, że”)⁴⁰. Czasownik „spozrzegłem” oznacza tego, kto zrozumiał postawę sprawców zdarzenia. Apostoł więc spozrzegł niezgodność pomiędzy ich „życiem” a „prawdą ewangelii”. Niezgodność tę autor wyraził poprzez zwrot: οὐκ ὀρθοδοοῦσιν πρὸς (*hapax* NT)⁴¹, który można tłumaczyć: „iść na prostych nogach”, „iść prosto”, „iść pewnie według czegoś”, „nie chwiać się”, „nie upadać”⁴². Może być przetłumaczone również jako: „iść prosto”⁴³ (por. hebrajskie *halak* – „iść”, „postępowanie”), „postępować”, „robić postępy”⁴⁴. Biorąc pod uwagę znaczenie „iść”, wydaje się, że termin przygotowuje myśl wyrażoną w 5, 16: „chodźcie według Ducha, a nie spełnicie pożądania ciała”. Nie jest też wykluczone, że w tej sytuacji Paweł stworzył neologizm⁴⁵. Czasownik użyty w czasie teraźniejszym historycznym oddaje żywość narracji⁴⁶. Przyimek πρὸς towarzyszy czasownikowi i go określa. Kto więc widzi tu ideę „pójścia”, interpretuje πρὸς jako wskazanie mety, kierunek marszu⁴⁷. Kto natomiast widzi w czasowniku „stałość”, „trwałość”, ten ewangelie postrzega jako kryterium odniesienia: „z odniesieniem do...”, „zgodnie z...”⁴⁸, i wówczas πρὸς może być przetłumaczone jako „względem”, „w relacji do” (por. Ga 6, 10; 2 Kor 1, 12; Kol 4, 5)⁴⁹ lub „zgodnie z” (por. Łk 12, 47; Ef 3,

³⁹ Por. R. N. LONGENECKER, *Galatians...*, dz. cyt., 77.

⁴⁰ E. W. BURTON przypuszcza, że Paweł nie był w Antiochii, kiedy wydarzył się incydent, ale po powrocie „zobaczył” to, co było jego następstwem – por. E. W. BURTON, *The Epistle to the Galatians*, Edinburgh 1921, 109-110; por. D. GUTHRIE, *Galatians*, Grand Rapids 1981, 86.

⁴¹ Por. M. ZERWICK, M. GROSVENOR, *A Grammatical Analysis of the Greek New Testament*, Roma 1988, 567: „At one time believed to be a hapax, the meaning had to be inferred from this context, and from commentaries on it, as «walk straight» or «uprightly» (in ethical sense, so Origen) in which case πρὸς must stand for κατὰ «in accordance with». Two recent discoveries indicate an alternative meaning, «go straight forward», «progress», «be on the right road»; πρὸς will then bear its normal sense, «towards»”.

⁴² Por. H. PREISKER, *ὀρθοδοοέω*, GLNT, t. 8, k. 1266.

⁴³ Por. G. D. KILPATRICK, *Gal 2, 14 ὀρθοδοοῦσιν*, [w:] *Neutestamentliche Studien*, Fs. R. Bultmann, Berlin 1957, 269-274.

⁴⁴ Por. J. D. G. DUNN, *Echoes of Intra-Jewish Polemic...*, art. cyt., 461-462.

⁴⁵ Por. E. SZYMANEK, *List do Galatów...*, dz. cyt., 62.

⁴⁶ Por. E. W. BURTON, *The Epistle to the Galatians...*, dz. cyt., 110; A. PITTA, *Lettera ai Galati...*, dz. cyt., 136.

⁴⁷ F. MUSSNER, *Lettera ai Galati...*, dz. cyt., 239: „La via è determinata dalla mèta: essa passa attraverso la fede, e non per le opere della legge, che Pietro e Barnaba, contro la loro migliore conoscenza, vogliono riprendere”.

⁴⁸ Por. BDF, 239, 8.

⁴⁹ Por. E. W. BURTON, *The Epistle to the Galatians...*, dz. cyt., 110-111; P. BONNARD, *L'épître de Saint Paul aux Galates*, Neuchâtel 1972², 51.

4)⁵⁰. W użytym przez Pawła określeniu chodzi prawdopodobnie o wszystkie wymienione przed chwilą aspekty tego wyrażenia.

Następnie Paweł używa zwrotu „prawda ewangelii” – τὴν ἀλήθειαν τοῦ εὐαγγελίου (por. 2, 5. 14). Temat „prawdy ewangelii” łączy nasz fragment z wcześniejszym 2, 1-10. Wyrażenie to nie oznacza nic innego, jak całą ewangelię Pawłową, o której apostoł już na początku Listu napisał: „Ale gdybyśmy nawet my lub anioł z nieba głosił wam Ewangelię różną od tej, którą wam głosiłszy – niech będzie przeklęty!” (1, 8). Kontestować więc ewangelię znaczyłoby wystąpić przeciw prawdomówności samego Boga, który objawia się w swej potędze, która objawiła się we wskrzeszeniu Jezusa z umarłych (1, 1). Rzeczownik ἀλήθεια może odnosić się do pojęcia starotestamentalnego „czynić prawdę”, która to idea wymaga posłuszeństwa⁵¹. Pojęcie „prawdy” u Pawła jest połączone z przepowiadaniem Chrystusa. Świadczą o tym zwroty: „prawda Chrystusa” (2 Kor 10, 11), „prawda, która jest w Jezusie” (Ef 4, 21), „woń poznania Chrystusa” (2 Kor 2, 14). W ten sposób apostoł definiuje przepowiadanie ewangelii jako „słowo prawdy” czy „ewangelia prawdy” (2 Kor 6, 7; Ga 2, 5. 14; por. Kol 1, 5; 2 Tm 2, 15)⁵². U. Vanni zwrot „prawda ewangelii” tłumaczy: „według takiego logicznego związku, spójności, jakiej wymaga Ewangelia”⁵³. Zwrot τοῦ εὐαγγελίου jest różnie interpretowany: jako *genetivus possessivus*⁵⁴, *subjectivus*⁵⁵, *epexegeticus*⁵⁶. W kontekście bliższym pojęcie „prawda ewangelii” podkreśla „odpowiedzialność tego, kto przepowiada i zachowuje ewangelię w swej czystości i wewnętrznej spójności”⁵⁷. Tymczasem postawa Piotra przeczyła temu, gdyż sprzeciwiała się prawdzie i konieczności wspólnoty stołu. W kontekście dalszym „prawda” podkreśla i ukazuje wolność od Prawa (2, 15-21). Owa prawda ewangelii determinuje życie wierzącego, który winien się charakteryzować poczuciem wolności od przepisów Prawa. Odrzucenie więc wspólnoty stołu z wierzącymi pochodzą-

⁵⁰ Por. E. W. BURTON, *The Epistle to the Galatians...*, dz. cyt., 111; R. N. LONGENECKER, *Galatians...*, dz. cyt., 77: „Either way, the translation «in line with» is appropriate”.

⁵¹ Por. 1 Kor 13, 6; 2 Kor 13, 8; Ga 5, 6; 1 Pt 1, 22.

⁵² C. Spicq komentuje: „Salvation depends first of all on the adherence and submission of the heart to the objective truth; these responses make it possible to recognize and accept it when it is revealed in the preaching of the gospel” – C. SPICQ, *ἀλήθεια*, TLNT, t. 1, 73.

⁵³ C. SPICQ, *Lettere ai Galati e ai Romani*, Torino 1989, 35; A. PITTA, *Verità del Vangelo e libertà dalla legge*, „Parola di Vita” 37 (1992), 355-358.

⁵⁴ Por. E. W. BURTON, *The Epistle to the Galatians...*, dz. cyt., 86: „the truth is the truth contained in, and so belonging to, the gospel”.

⁵⁵ Por. H. N. RIDDERBOS, *The Epistle of Paul to the Churches of Galatia*, Grand Rapids 1953, 85; P. STUHLMACHER, *Das paulinische Evangelium*, t. 1, Göttingen 1968, 90.

⁵⁶ W tym przypadku „prawda” jest „ewangelią” – por. F. MUSSNER, *Lettera ai Galati...*, dz. cyt., 193.

⁵⁷ G. EBELING, *La verità...*, dz. cyt., 136.

cymi z pogaństwa jest negowaniem „prawdy ewangelii” (por. 5, 7). „Prawda ewangelii” oznacza więc „ewangelię w swej integralności”⁵⁸, wskazuje na istotną tajemnicę, że usprawiedliwienie jest ofiarowane żydom i poganom na tej samej podstawie: na wierze w krzyż Chrystusa⁵⁹. „Niechodzenie według prawdy” oznaczałoby, że przyście Chrystusa nic nie zmieniło w przeszłości (por. 1 Kor 12, 13). „Prawda ewangelii” według Pawła jest realną podstawą dla prawdziwej jedności Kościoła⁶⁰. Ale jedność ta mogła być zniszczona poprzez podziały zaistniałe przede wszystkim w liturgii eucharystycznej, która jest fundamentem jedności (1 Kor 10, 17; 11, 26; por. Ef 2, 14)⁶¹. Apostoł na początku Listu wypowiada swoje „anatema” pod adresem tych wszystkich, którzy głoszą „inną ewangelię” (1, 8-9). Według V. M. Smilesa najważniejszym w tym względzie błędem jest negacja ewangelii, według której śmierć Chrystusa usprawiedliwia wszystkich przed Bogiem, a wierzący mogą „być jedno w Chrystusie”. Błędem jest też twierdzenie, że Prawo jest źródłem usprawiedliwienia i stanowi podstawę wspólnoty chrześcijan⁶².

Paweł zwraca się do Piotra imieniem żydowskim: Κηφᾶς⁶³. Czasownik εἶπον w aorysie wskazuje na „fakt”, tzn. że incydent zaistniał w czasie szczególnym, dokładnie określonym. Paweł opisuje swoją reakcję poprzez aorysty (por. εἶπον), które stoją w opozycji do imperfektów użytych w opisie zachowania się Piotra. Zachowanie się Piotra było niezależne od jego intencji, przeciwne „prawdzie ewangelii”. Uważany był przecież za „kolumnę” (2, 9), tym bardziej więc jego postawa stała się według Pawła tak niebezpieczna⁶⁴. W argumentacji Pawła nie chodzi o wybór między Pawłem a Piotrem, ale o Chrystusa ukrzyżowanego (ἐσταυρωμένος) i o potępienie postawy Piotra (κατεγνωσμένος). Apostoł kładzie nacisk na „fakt”, na to, że nagana jest dana „w obecności wszystkich” (ἐμπροσθεν πάντων), różna od

⁵⁸ R. N. LONGENECKER, *Galatians...*, dz. cyt., 77; P. BONNARD, *L'épître de Saint Paul aux Galates...*, dz. cyt., 51: „comme dans 2, 5, la vérité particulière de la communion complète entre pagano et judéo-chrétiens dans l'Eglise”; G. EBELING, *La verità...*, dz. cyt., 136: „non riguarda il problema se l'evangelo sia vero in se stesso in confronto ad altri messaggi e dottrine, ma sottolinea la responsabilità di chi deve annunciare e conservare l'evangelo nella sua purezza e intrinseca coerenza”.

⁵⁹ Por. J. BLIGH, *Galatians...*, dz. cyt., 189.

⁶⁰ Por. B. WITHERINGTON III, *Grace in Galatia...*, dz. cyt., 159.

⁶¹ Niektórzy myślą, że „brać udział w posiłkach” odnosi się do Eucharystii – por. D. LÜHRMANN, *Abendmahlsgemeinschaft? Gal 2, 11ff, 274-275*, n. 20 (podaje autorów przyjmujących tę interpretację).

⁶² Por. V. M. SMILES, *The Gospel...*, dz. cyt., 98-99.

⁶³ Por. B. M. METZGER, *A textual commentary on the Greek New Testament*, London 1971, 525. Poza Ga 1, 18-2, 14 Piotr nie występuje w listach Pawłowych, tylko Kefas (1 Kor 1, 12; 3, 22; 9, 5; 15, 5) – por. G. D. KILPATRICK, *Peter, Jerusalem and Galatians 1, 13-2, 14*, NT 25 (1983), 319.

⁶⁴ S. CIPRANI, *Le lettere di Paolo*, Assisi 1991⁷, 362: „Tanta era la sua autorità, che una semplice azione di Pietro diventava norma obbligatoria per tutti”.

rozmów w Ga 2, 2 przebiegających „prywatnie”⁶⁵. Wyrażenie „w obecności wszystkich” koresponduje z 2, 11 – κατὰ πρόσωπον αὐτῶ. Termin „wszyscy” w tym przypadku może oznaczać całą wspólnotę Kościoła Antiochii oraz posłańców Jakuba⁶⁶. W ten sposób treść nagany jest ważna dla wszystkich⁶⁷ i staje się normą, którą później wskaże autor Pierwszego Listu do Tymoteusza: „Trwających w grzechu upominaj w obecności wszystkich (ἐνώπιον πάντων), żeby także i pozostali przejmowali się lękiem” (1 Tm 5, 20). Paweł jest zatroskany o to, by postępować uczciwie przed Bogiem i ludźmi (2 Kor 8, 21). Do Galatów zatem należy wybór i ocena na przykładzie postępowania Piotra: pójść za Piotrem (który rozpoczął dobrze – Dz 15, 9; skończył źle – Ga 2, 14), lub pójść za prawdą ewangelii (3, 1-4).

Paweł w formie zdania warunkowego rzeczywistego (*conditio realis*) kieruje słowa wprost do niego (*ad hominem*) i to jako pytanie, by wypowiedzi swojej nadać wielką siłę perswazji. Podobnie napisze w Rz 2, 17: „jeśli ty dumnie nazywasz się żydem...”. Za pomocą zaimka osobowego „ty” Paweł zwraca się bezpośrednio do Piotra, ale pośrednio do wszystkich, którzy „udają” sposób postępowania Piotra (2, 13)⁶⁸. W pierwszej części wypowiedzi odwołuje się do faktu opisanego w 2, 13-14. Zdanie posiada znaczący paralelizm antyteptyczny: „żydowi”, który „żyje na sposób pogański”, odpowiadają „poganie”, zmuszeni „żyć według zwyczajów żydowskich”. Sens dwóch przysłówków ἔθνικῶς i Ἰουδαϊκῶς jest określony przez συνήθειαν z 2, 12: postępowanie Piotra odnośnie do spożywania nie było zeterminowane przez zwyczaj żydowski, ale pogański⁶⁹. Użycie czasownika terażniejszego („żyjesz”) służy Pawłowi, by udramatyzować opowiadanie, bo w ten sposób styl jest żywy i spontaniczny. Dwa czasowniki w czasie terażniejszym ὑπάρχων i ζῆς świadczą o tym, że postawa Piotra nie była czymś stałym, ale tylko czasowym⁷⁰. Bo tylko na czas obecności wysłańców Jakuba w Antiochii Piotr przyłączył się do ich, od-

⁶⁵ S. LÉGASSE, *L'épître de Paul aux Galates...*, dz. cyt., 162-163.

⁶⁶ Paweł opuszcza przed πάντων rodzajnik, co wskazywałoby, że chodzi o wszystkich członków wspólnoty – por. E. W. BURTON, *The Epistle to the Galatians...*, dz. cyt., 111; H. SCHLIER, *Lettera ai Galati...*, dz. cyt., 89, n. 17: „dinanzi ai membri riuniti della Chiesa, cfr. 1 Cor 11, 18; 14, 23; 1 Tm 5, 20”; M. J. Lagrange natomiast precyzuje: „Peut-être «tous» doit-il s'entendre de Pierre, des autres Juifs, de Barnabé, de «tous» ceux qui viennent d'être nommés” – M. J. LAGRANGE, *Saint Paul. Épître aux Galates*, Paris 1918, 44.

⁶⁷ Por. F. MUSSNER, *Lettera ai Galati...*, dz. cyt., 273, n. 2: „Con 2, 15 Paolo abbandona completamente il genere biografico e passa a quello teologico-normativo”.

⁶⁸ Według E. P. Sandersa wyrażenie Pawła w 2, 14 w odniesieniu do Piotra jest przesadą – por. E. P. SANDERS, *Jewish Association with Gentiles and Galatians 2, 11-14*, [w:] *The Conversation Continues. Studies in Paul and John*, Fs. J. L. Martyn, Nashville 1990, 186-187.

⁶⁹ Por. A. M. BUSCEMI, *Il fondamento della speranza in Gal 2, 20*, [w:] *La speranza*, ed. B. GIORDANI, t. 2, Brescia 1984, 43.

⁷⁰ Por. R. N. LONGENECKER, *Galatians...*, dz. cyt., 78.

miennego od wiernych pochodzenia pogańskiego, stylu życia⁷¹. Treść nagany jest sformułowana poprzez antytezę między „żyd” i „poganin”, „pogański” i „żydowski” (Ἰουδαῖος – τὰ ἔθνη oraz ἑθνικῶς – Ἰουδαϊκῶς).

Piotr jest określony jako „żyd” (Ἰουδαῖος). Występuje w zdaniu przyzwolonym: „jeśli ty...”⁷². Czasownik ὑπάρχειν w grece helleńskiej jest synonimem εἶναι. Imiesłów ten znajduje się też w innych listach Pawła⁷³. W wyrażeniu „będąc żydem” termin „żyd” posiada szeroki sens i oznacza tego, który z urodzenia jest zobowiązany zachowywać Prawo, w tym jednak konkretnym przypadku oznacza judeochrześcijanina⁷⁴. Życie na sposób pogański oznacza sposób życia odmienny od żydowskiego. Zauważmy, że wyraz ἑθνικῶς pojawia się tylko tutaj w NT⁷⁵. G. Ebeling rozpatrując termin ἑθνικῶς, nie tłumaczy go dosłownie, ale podkreśla sens antytezy „nie – żydowski” i dzięki temu unika zwyczajnego przeciwstawienia „pogański – chrześcijański”⁷⁶. Negacja jest wyrażona za pomocą οὐχί – jest to forma emfaticzna οὐ⁷⁷. Dwa przysłówki: ἑθνικῶς i Ἰουδαϊκῶς: „pogańsko” i „żydowsko” (*hapax*) wskazują na przyjęcie zwyczajów pogańskich lub żydowskich⁷⁸. „żyć jako żydzi” znaczy zgodnie ze zwyczajami żydów⁷⁹, natomiast „żyć jako poganin” oznacza sposób odmienny od żydowskiego (1, 13). A w tym wypadku znaczy to: zwyczajnie żyć na sposób nie żydowski, tzn. nie oddzielając się od wspólnoty stołu, a więc nie przestrzegać tych praktyk żydowskich, które prowadzą do oddzielenia.

Czasownik „żyć” w czasie teraźniejszym w drugiej osobie liczby pojedynczej wskazuje na „życie w pewien sposób”, „prowadzenie życia”⁸⁰. Taka forma wystę-

⁷¹ Por. A. VIARD, *Saint Paul Épître aux Galates*, Paris 1964, 52.

⁷² Por. S. LÉGASSE, *L'épître de Paul aux Galates...*, dz. cyt., 163, n. 4.

⁷³ Por. Ga 1, 14; Rz 4, 19; 1 Kor 11, 7; 2 Kor 8, 17; 12, 16; Flp 2, 6.

⁷⁴ A. M. Buscemi zauważa: „la parentesi participiale ha valore concessivo; mentre il senso di Ἰουδαῖος oscilla tra il senso pieno di «Giudeo» e quello specifico di «Giudeo-cristiano». Questa seconda accezione del termine sembra consigliata nel nostro caso, in quanto l'ἔθνη seguente indica certamente «Gentile-cristiani»” – A. M. BUSCEMI, *Il fondamento...*, art. cyt., 43, n. 37.

⁷⁵ Por. ἑθνικῶς w Mt 5, 47; 6, 7; 18, 17; 3 J 7; G. D. KILPATRICK, *Peter, Jerusalem and Galatians 1, 13-2, 14...*, art. cyt., 323.

⁷⁶ Por. G. EBELING, *La verità...*, dz. cyt., 137.

⁷⁷ Por. M. ZERWICK, M. GROSVENOR, *A Grammatical Analysis...*, dz. cyt., 567.

⁷⁸ Por. F. J. MATERA, *Galatians*, Collegeville 1992, 87; R. N. LONGENECKER, *Galatians...*, dz. cyt., 78; A. PITTA, *Lettera ai Galati...*, dz. cyt., 137.

⁷⁹ Por. JÓZEF FLAWIUSZ, *Wojna żydowska*, 6, 17.

⁸⁰ H. D. Betz stwierdza, że czas teraźniejszy „suggests that the table fellowship was only the external symbol of Cephas' total emancipation from Judaism” – H. D. BETZ, *Galatians...*, dz. cyt., 112. M. J. Lagrange zauważa: „Le présent ζῆς est très difficile, car en ce moment Pierre observait la loi, et sa conduite antérieure à Antioche n'avait pas été celle de toute la vie. Mais elle prouvait qu'à l'occasion Pierre vivait sans observer la loi et par conséquent ne s'y croyait pas obligé; sa conviction, sinon sa pratique, était permanente” – M. J. LAGRANGE, *Saint Paul. Épître aux Galates...*, dz. cyt., 44-45.

puje tylko dwa razy w NT (jeszcze w Ap 3, 1). Czasownik zostaje określony przez dwa przysłówki modalne ἔθνηκώς i Ἰουδαϊκώς⁸¹. Poprzez czas terażniejszy Paweł odnosi się do okresu, w którym Piotr zachowywał się jako wolny od przepisów Prawa. Okres ten zakończył się z chwilą przybycia delegatów Jakuba. Czas terażniejszy więc uwidacznia zwykle i trwale zachowanie się apostoła. Podstawą Ga 2, 11-14 wyrażenia „żyjesz na sposób pogański, nie żydowski” jest wspólnota stołu z etnochrześcijanami, praktykowana przez Piotra, ale niezgodna ze sposobem życia żydowskim⁸². Z jednej strony Piotr chciał być wolny od przepisów Prawa, z drugiej strony czuł się zmuszony do ich praktykowania.

Druga część zdania zostaje wprowadzona poprzez partykulę pytajną πῶς – „jak”⁸³ wyrażającą wszystkie emocje Pawła, tzn. zaskoczenie, dezaprobatę, poruszenie⁸⁴. Rzeczownik ἔθνη (ἔθνος) pojawia się z rodzajnikiem τὰ. Użycie rodzajnika przez Pawła wskazuje na określoną grupę, znaną odbiorcom Listu.

Czasownik ἀναγκάζειν znaczy „czynić koniecznym”, stąd „zmuszać”⁸⁵, „przynaglać”, „narzucać coś komuś moralnie lub przy użyciu zewnętrznych środków nacisku”⁸⁶. W czasie terażniejszym odnosi się to do intencji lub tendencji postępowania Piotra⁸⁷. Czas terażniejszy czasownika wyraża sens „faktu”, tzn. tego, co rzeczywiście istniało⁸⁸. Wskazywałby więc na praktykowanie chrześcijaństwa na sposób żydowski⁸⁹. To spotyka się w Liście dwa razy (2, 3; 6, 12). „Zmuszanie do życia jak żydzi” nie jest wyrażeniem „anty-

⁸¹ Por. D. CARSON, *Pauline Inconsistency. Reflections on 1 Corinthians 9, 19-23 and Galatians 2, 11-14*, „Christus” 100 (1986), 6-45.

⁸² Por. J. D. G. DUNN, *The Incident at Antioch...*, art. cyt., 12-25.

⁸³ H. Schlier tłumaczy: „è quasi «perché?» o meglio «come è possibile che», cfr. Gv 4, 9; 7, 15; At 2, 8” – H. SCHLIER, *Lettera ai Galati...*, dz. cyt., 90, n. 23.

⁸⁴ Por. R. N. LONGENECKER, *Galatians...*, dz. cyt., 78; por. S. LÉGASSE, *L'épître de Paul aux Galates...*, dz. cyt., 163; A. MÉHAT, „Quand Képhas vint à Antioche...” *Que s'est-il passé entre Pierre et Paul?*, „Lumière et Vie” 182 (1989), 41.

⁸⁵ Por. 2 Kor 12, 11.

⁸⁶ Por. W. GRUNDMANN, ἀναγκάζω, GLNT, t. 1, k. 931-938.

⁸⁷ Por. R. N. LONGENECKER, *Galatians...*, dz. cyt., 78. Natomiast M. J. Lagrange wyjaśnia: „Il semble donc que n'est point seulement dit en droit, mais en fait. C'est un fait que Pierre obligeait les gentiles à judaïser puisque ceux-ci étaient en train de se soumettre aux observations pour ne pas se séparer de Pierre, le prince des Apôtres, l'ami de Jésus, qui depuis la résurrection avait tout dirigé dans l'Église” – M. J. LAGRANGE, *Saint Paul. Épître aux Galates...*, dz. cyt., 45. H. Schlier wskazuje, że to odnosi się do konsekwencji, które wynikają z zachowania się Piotra – por. H. Schlier, *Lettera ai Galati...*, dz. cyt., 89, n. 22.

⁸⁸ Por. M. J. LAGRANGE, *Saint Paul. Épître aux Galates...*, dz. cyt., 45; F. MUSSNER, *Lettera ai Galati...*, dz. cyt., 241. A. Oepke rozumie w sensie „usiłowania”, w którym wskazuje na presję, jaka była, również w przypadku, kiedy nawet żaden nawrócony z pogaństwa jeszcze nie szedł za tym przykładem (por. 2, 13) – por. A. OEPKE, *Der Brief des Paulus an die Galater*, Berlin 1989, 89, n. 207 (Theologischer Handkommentar zum Neuen Testament, 9).

⁸⁹ Por. J. M. GONZÁLEZ RUIZ, *Pedro en Antioquia, Jefe de toda la Iglesia, según Gal 2, 11-14*, *EstBib* 21 (1962), 14.

żydowskim⁹⁰. Nie chodzi tu bowiem o fizyczne zmuszanie (por. np. Dz 26, 11, gdzie czytamy o fizycznym zmuszaniu wyznawców Chrystusa do bluźnierstwa), ale o moralne: etnochrześcijaństwo, parci przykładem autorytatywnym Piotra, czuli się wewnętrznie zmuszeni do pójścia za jego sposobem życia. Są teksty, które wykazują, że poganie niejednokrotnie akceptowali styl życia Żydów⁹¹. Czasownik (ἰουδαΐζειν – *hapax* w NT) jest użyty w Księdze Estery 8, 17 (LXX): „Wielu spośród narodów państwa perskiego przechodziło na judaizm [ἰουδαΐζον], ponieważ padł na nich strach przed Żydami”. W kontekście bliższym może to dotyczyć praw żywnościowych, tzn. niespożywania posiłków z poganami⁹². Ów czasownik ma to samo znaczenie, co Ἰουδαϊκὸς ζῆς⁹³ – „sympatyzować z życiem żydowskim i uczestniczyć w nim”⁹⁴. Życie po żydowsku zatem wskazuje na oddzielenie się Żydów od wspólnoty stołu. Piotr pierwotnie odrzucił styl życia żydowski (2, 12), bez troszczenia się o reguły czystości legalnej. Uważał, że one już nie obowiązują (Dz 10, 1-11, 18). Potem jednak do nich powrócił, co oznaczało przyłgnięcie do sposobu życia żydów (Ἰουδαΐζειν)⁹⁵. Wynikały z tego też konsekwencje teologiczne, gdyż oznaczało to anulowanie ewangelii i negację misji Pawła. To odpowiadałoby aprobacie idei, że usprawiedliwienie otrzymuje się za pomocą uczynków Prawa (por. 2, 16). Aby zrozumieć naganę Pawła, trzeba mieć na uwadze religię judaistyczną i drogę życia w jej ekstremalnej formie, co stoi w kontekście wypowiedzi z Flp 3, 5; Rz 11, 1; 9, 3-5⁹⁶. Byłaby nie tylko wizją Izraela z zewnątrz, ale również identyfikowaną z Izraelem⁹⁷. Paweł poka-

⁹⁰ Por. J. L. MARTYN, *Galatians. A new translation with introduction and commentary*, New York-London-Doubleday 1997, 236, n. 97 (The Anchor Bible, 33A): „«To compel to live in the Jewish manner» is not an anti-Judaic expression”. Według autora większość członków kościoła była pochodzenia żydowskiego.

⁹¹ Por. H. D. BETZ, *Galatians...*, dz. cyt., 112.

⁹² Por. A. DESTRO, M. PESCE, *Giudei e Gentili...*, art. cyt., 96-97; F. Mussner: „nello Ἰουδαΐζειν non è inclusa la circoncisione, ma la pratica delle norme alimentari giudaiche” – F. MUSSNER, *Lettera ai Galati...*, dz. cyt., 241, n. 53; A. PITTA, *Lettera ai Galati...*, dz. cyt., 137; R. KIEFFER, *Foi et justification...*, dz. cyt., 33-34.

⁹³ Por. R. Y. K. FUNG, *The Epistle to the Galatians...*, dz. cyt., 111, n. 36; F. F. BRUCE, *The Epistle to the Galatians. A commentary on the Greek text*, Grand Rapids 1982, 133; A. VIARD, *Saint Paul Épître aux Galates...*, dz. cyt., 52-53; S. LÉGASSE, *L'épître de Paul aux Galates...*, dz. cyt., 165, n. 2. Inaczej H. D. BETZ, *Galatians...*, dz. cyt., 112, n. 497.

⁹⁴ H. SCHLIER, *Lettera ai Galati...*, dz. cyt., 90, poszerza pojęcie wciągając w nie obrzezanie; por. F. MUSSNER, *Lettera ai Galati...*, dz. cyt., 241, n. 53.

⁹⁵ H. D. Betz zauważa: „by attempting to preserve the integrity of the Jewish Christians as Jews, Cephas destroyed the integrity of Gentile Christians as believers in Christ” – H. D. BETZ, *Galatians*, dz. cyt., 112; por. J. D. G. DUNN, *The Incident at Antioch...*, art. cyt., 26-27.

⁹⁶ Por. G. D. KILPATRICK, *Peter, Jerusalem and Galatians 1, 13-2, 14...*, art. cyt., 319; por. B. WITHERINGTON III, *Grace in Galatia*, dz. cyt., 159.

⁹⁷ Por. G. D. KILPATRICK, *Peter, Jerusalem and Galatians 1, 13-2, 14...*, art. cyt., 321.

zuje, że „życie według zwyczajów żydowskich” jest niepotrzebne, ponieważ usprawiedliwienie nie pochodzi od Prawa, ale z wiary w Chrystusa.

Wnioski teologiczne

Pytanie retoryczne postawione Piotrowi pokazuje dwa sposoby życia: żydowski i pogański⁹⁸. A że pojęcie dotyczy sposobu życia, wynika z czasownika ὁρθοποδεῖν, który wyjaśnia, że Paweł staje wobec praktycznych problemów dotyczących życia religijnego, a nie teoretycznych zasad. Tym, co zwalcza, jest separacja, oddzielenie nawróconych. Takie podziały później jeszcze będą się przejawiać w życiu młodego Kościoła. Paweł podkreśla, że nie-„chodzenie prosto” to zgoda na życie według praw żydowskich lub spowodowanie takiego stylu życia wśród pogan. Apostoł broni sposobu niesymetrycznego („non-réciprocité”)⁹⁹, tzn. by Żydzi nie żyli jak poganie, a w konsekwencji by poganie nie żyli jak Żydzi. Piotr żył według sposobu pogańskiego, oczyszczonego przez chrześcijaństwo. W wizji Pawła Żydzi, którzy się nawrócili, nie mogą się „odłączać” od braci pochodzenia pogańskiego¹⁰⁰. Apostoł pisze, że Kefas żyje „etnicznie” – jeśli chodzi o sposób „jedzenia razem” – i osądza pozytywnie ten sposób życia. Natomiast odłączanie się od tego sposobu etnicznego (2, 14-16) sprawia zmuszanie pogan do życia według zwyczajów żydowskich i wypełniania „uczynków Prawa” (4, 16). Nagła zmiana postawy Piotra wyrażała jakieś zastrzeżenie wobec stylu życia pogan. Piotr-Żyd żyje jak poganin, a nie jak Żyd, i zmusza pogan (etnochrześcijan) do życia jak Żydzi. „Życie jak poganin” jest dla Żydów końcem ich przekształcania się, historią, ale dla pogan historia ta nie prowadzi do „życia jak Żydzi”. Relacja idzie tylko w jednym kierunku, a nie w drugim. Relacja jest nieodwracalna¹⁰¹. Dlatego pozycja Piotra jest regresją. Dla Żydów nawróconych powrót do Prawa jest niewiernością wobec Chrystusa, a w większości ważne jest to też dla pogan, którzy nie byli nigdy poddani pod Prawo. Styl życia odnosi się do przestrzegania i postrzegania praktycznego. Nadanie takiej ważności przestrzeganiu przepisów Prawa jest przyjęciem idei, że Chrystus nie wystarcza do zbawienia, że nie czyni nas sprawiedliwymi i dlatego potrzebne jest Prawo. Z drugiej strony właśnie w imię Chrystusa chrześcijanin może „przekroczyć” lub zaniedbać pewne przepisy Prawa; gdyby to było niewłaściwe, to Chrystus by nas oszukiwał. Chrześcijanie byłiby grzesznikami jak wszyscy

⁹⁸ Por. A. DESTRO, M. PESCE, *Giudei e Gentili...*, art. cyt., 92-97.

⁹⁹ L. PANIER, *Pour une approche sémiotique de l'Épître aux Galates*, „Foi et Vie” 84 (1985), 21-22.

¹⁰⁰ Por. A. DESTRO, M. PESCE, *Giudei e Gentili...*, art. cyt., 97.

¹⁰¹ Por. L. PANIER, *Pour une approche sémiotique...*, art. cyt., 22.

inni. On natomiast jest Zbawicielem i nie może być inaczej. Niewłaściwość postępowania Piotra prowadziłyby do wielkiego nieporządku. Skutki tego byłyby ogromne, ponieważ niewłaściwa postawa głowy Kościoła kończyłaby się odejściem całej wspólnoty od prawdy ewangelii. Prawda ewangelii jest zatem normą, która powinna regulować zachowanie.

Droga jest określona przez cel: osiąga się go poprzez wiarę, a nie przez uczynki Prawa¹⁰². Paweł później wyjaśni, że celem jest życie (Ga 2, 19-20). Życie na sposób pogański oznacza życie inaczej niż na sposób żydowski. Zachowanie pogańskie ma cechy porządku religijnego, choć w opinii Żyda jest ono postępowaniem wbrew Prawu¹⁰³.

Chrystus nas uwolnił tak z judaizmu jak i z pogaństwa, co Piotr pojął dość dobrze. Jego sposób życia był dla Pawła skandaliczny. Paweł dostrzegł w tym nie tylko problem praktyczny, ale również problem teologiczny. Zachowanie Piotra stało się wręcz symbolem, ponieważ wskazało na początki życia rodzących się wspólnot. Ważne jest to, że Paweł w postawie Piotra dostrzegł okazję, by pouczyć, na czym polega „życie” wiernych. Czasownik „żyć” w kontekście konfliktu ukazuje się ważny nie tylko dla etnochrześcijan, ale przede wszystkim dla judeochrześcijan. Paweł zauważa, że styl życia reprezentowany przez Piotra nie idzie w zgodzie z prawdą ewangelii i że się odnosi do doktryny zbawienia przez łaskę, a nie przez uczynki Prawa¹⁰⁴. Bo również żydzi są usprawiedliwieni przez wiarę w Jezusa. Konflikt więc antiocheński to nie spór między dwiema osobowościami ani między dwoma autorytetami, lecz jest to „żyć” albo „nie żyć” dla wspólnoty chrześcijańskiej. Życie jest przedstawione jako spotkanie teorii i praktyki, i to jest treścią specyficzną incydentu. Żyd nie powinien przestać być żydem, tzn. może żyć według Prawa, kiedy stał się już chrześcijaninem. Argumentacja Pawła skupia się na tym, by pokazać, jak mogą żyć w tej samej wspólnocie członkowie o różnym pochodzeniu (poganie, Żydzi). Sposób życia Piotra (żydowski) i tych, którzy idą za nim, chociaż nazwani są „obrzezaniem”, jest przeciwny prawdzie ewangelii (2, 14a), gdyż może wpływać negatywnie na etnochrześcijan, którzy mogą dojść do przekonania, że nadzieję należy pokładać w czynach Prawa, a nie w wierze. Czasownik „żyć na sposób żydowski” przywołuje całą dyskusję o ważności Prawa i wszystkich jego przepisów. Powrót do życia według norm żydowskich oznaczałby wstrzymanie misji wśród pogan. Oznaczałby też niebezpieczeństwo wypadnięcia z łaski (5, 4). Spotykają się więc dwa światy: ewangelii i Prawa. Życie według zwyczajów żydowskich oznacza powtórne uznanie wartości uczynków Prawa i ponowne

¹⁰² Por. F. MUSSNER, *Lettera ai Galati...*, dz. cyt., 239.

¹⁰³ Por. tamże, 240.

¹⁰⁴ Por. J. M. GONZALEZ RUIZ, *Pedro en Antioquia...*, art. cyt., 78.

odbudowanie Prawa jako środka zbawienia, a tym samym odłączenie się od Chrystusa (5, 3-4). Zachowanie się Piotra ma zatem swoje konsekwencje w życiu duchowym w nowo formującej się wspólnocie Galacji.

Poznań

PAWEŁ MELCZEWSKI TChr.

Summary

The improper behavior of Peter in Antioch (Gal. 2, 14)

In Ga 2, 14, Paul openly reprimands Peter for his inconsequential behavior. He stands in the midst of the practical problems concerning religious life, while, at the same time, trying to prevent a division in the converted. Christian life is presented as the meeting of theory and practice. Peter's behavior, despite his intention, was against "Gospel truth". This behavior inhibited Christian unity. From this point on, Christians would not be able to celebrate the Eucharist, which was connected with the communal meal. In this case, there would be "one Lord, but two tables of the Lord" (S. C. Niell). The rhetorical question addressed to Peter shows two possible ways of life: Jewish and Gentile. In his argumentation, Paul attempts to show that members of different origin may live in one community in the "Gospel truth" that is "according to the logical relationship and coherence, which the Gospel demands" (U. Vanni). Paul defends asymmetry ("non réciprocité") that is for the Jews not to live as the Gentiles, and for the Gentiles not to live as the Jews. For Paul, the improper behavior of Peter is seen as a regression, which would mean the approval of the idea, that justification can be received through the works of the Law (Ga 2, 16). "The Antioch conflict" is not a dispute between two personalities or authorities. It regards the basis of the Christian community – to show the truth of the Gospel (the salvation in Christ).